

КАПИТАЛИЗМЪТ, НОРМА ИЛИ ОТКЛОНЕНИЕ

Текст провокиран от филма „Техеран 43“

Западното общество е пълно с парадокси. Уж предоставя най-добри условия на живот, а раждаемостта е традиционно най-ниска. Населението не се възпроизвежда, а това заплашва западния модерен човек да изчезне, а заедно с него ще изчезнат и технологиите му, поне най-сложните, тъй като настъпващите от юг и изток мигранти нямат трудовата етика на западняка. В западната философия и икономика перманентно присъства въпросът за ограничения материален ресурс на планетата, а западното общество се е впуснало в див консумеризъм, чрез който прогресивно превръща този ресурс в отпадък. В самата протестантска етика, за която се твърди, че е в основата на капиталистическия дух, е заложено противоречие между изобилието създадено от усърдния труд и пропагандирания от нея аскетизъм. Настоящото есе е опит да се отговори на тези въпроси в термините на изменението на етичните норми предизвикано от Реформацията и продължаващо до наши дни.

Къде се дянаха децата?

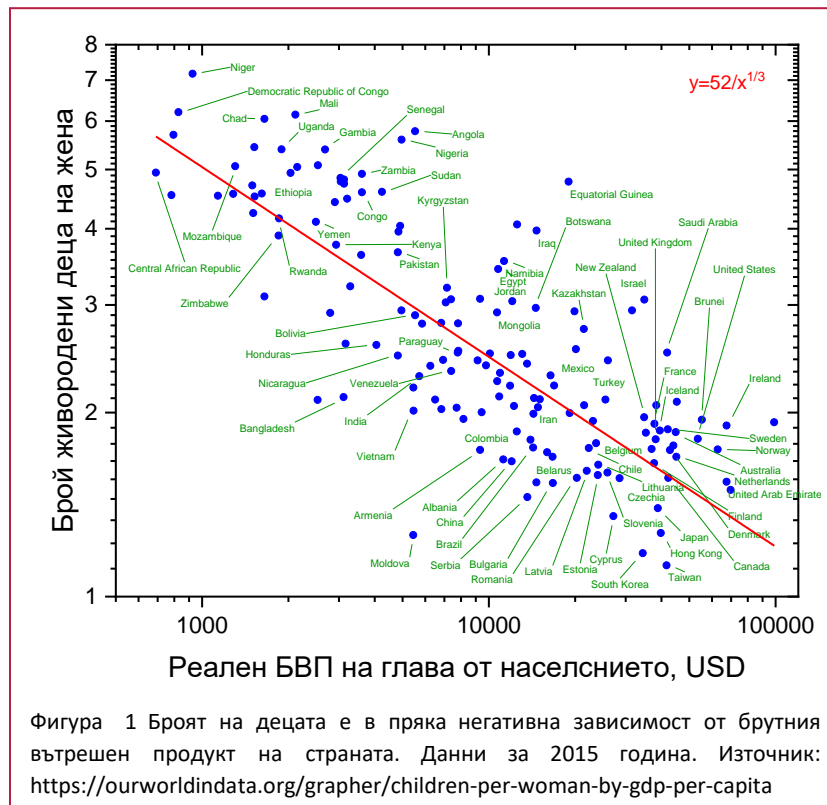
Замислете се малко. За да живеем ние днес, за да ни има, някой винаги е оцелявал и раждал. Стотици, хиляди, милиони години назад. Някой е живял, борил се е, обичал е, отглеждал е деца, за да ни има нас днес. Правил го е дори тогава, когато всичко, което е имал, е било

остър камък и кожена препаска, когато смъртта е била естествен спътник, когато животът не е надвишавал 30-40 години, когато е бил роб, когато е бил господар. Неграмотен, гладен, мръсен, бос, но оцеляващ. Това е бил човекът милиони години.

Днес ние имаме всичко. Имаме домове, имаме

храна, имаме течаща вода в дома си, имаме самолети, коли, телевизия, интернет, живеем по 70-80 години ..., но нямаме деца. Чисти сме, грамотни сме, облечени сме, обути сме, но не оцеляваме. Ако изключим емиграцията, числеността на населението намалява във всички икономически развити страни. Модерния „западен“ човек изчезва.

Парадоксално, нали? А там, някъде, в Африка, в Нигер и Чад, в Азия, в Афганистан, живеят същите такива, неграмотни, мръсни, боси, голи и гладни, презирани от нас хора. Живеят по едва 40-50 години, но оцеляват, защото една майка там



ражда по 5-6-10 деца средно. Но каква е съдбата на тези хора? Да станат „бели“? Да мигрират там, където има храна, има вода, има обувки, коли, самолети, интернет ... където се живее по 70-80 години, но не се оцелява. Да построят собствени домове, самолети, коли, къщи, интернет ... и да престанат да оцеляват?

Да, знам, дори и да не сте чували за Малтус (1766-1834 г.) със сигурност сте чували, че днес хората на планетата сме били прекалено много. Числеността на населението трябвало да се намали, до еди-колко си години нямало да можем да се изхранваме. Да, днес сме повече по численост от първобитните хора, но и средствата ни за изхранване са други. Добре, нека малтусианците са прави, нека да сме прекалено много, но защо именно образования, грамотния, чистия, обутия и т.н. човек не оцелява? Защо ония, които ще останат са босите, гладните, необразованите ... Парадоксално, нали?

Къде е грешката на днешния образован, изискан и цивилизован човек? Защо той не оцелява? Защо води все още оцеляващите към смърт?

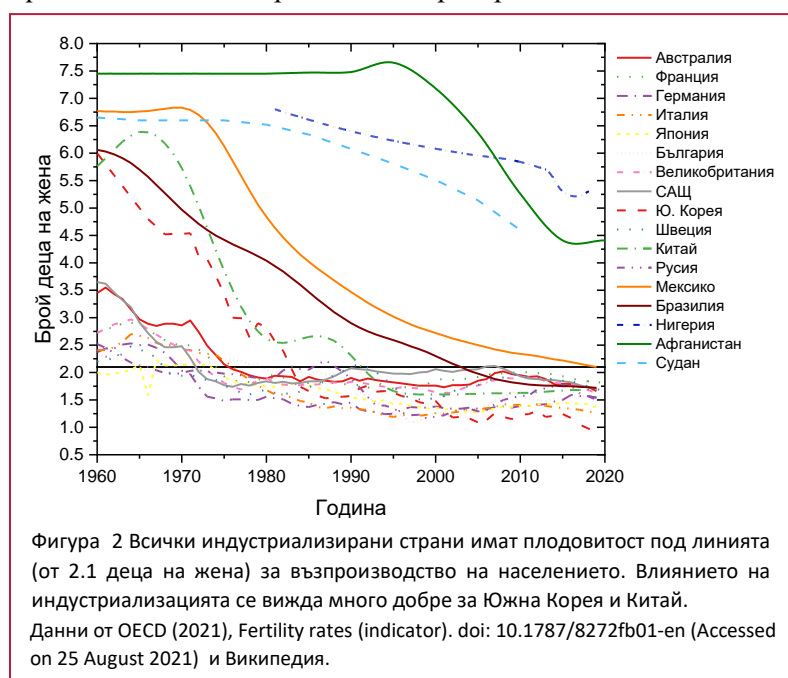
Средство или самоцел?

Проблемът е един и само един! Образованието, науката, техниката и производството от средства се превърнаха в

цел. Плугът, одомашняването на коня и кокошката, хигиената ... всичко постигнато от човека през вековете е направено за да оцелява човекът. Защото, ако с остър камък можеш да отгледаш и изхраниш 2-3 деца, с плуг и кокошка можеш да изхраниш 5-6, а с медицина можеш да намалиш броя на умиращите деца. Развитието е било подчинено на оцеляването, оцеляването е целта, децата са ценността, човекът е ценността, а техниката е средството, което позволява оцеляването на все повече хора.

Какво се промени през последните няколко века? Какво се промени точно в този регион на планетата, който наричаме развит свят. Техниката и производството се превърнаха в основната ценност. Те се превърнаха в цел. Бурното им развитие е резултат именно от превръщането им от средство в цел. Човекът беше изоставен, детето вече не е ценност. Брутния вътрешен продукт е новия Бог! Ако първобитния човек, оня с острия камък, е трябвало непрекъснато да се бори с условията, да търси храна и да оцелява, то в днешните развити страни храната е в изобилие и повечето от нас дори не мислят за нея. Въпреки това, днешният човек отново трябва да работи не по-малко от първобитния, за да получи тази храна. Децата? Децата пречат на човека да работи. Жената също трябва да работи, да произвежда. Не да ражда деца, а да

произвежда принадлежна стойност, да увеличава брутния вътрешен продукт. За кого? Три години майчинство? Как ли не! Ще отсъстваш от работа заради болно дете ... айде да наемем друг. Нещо повече, децата пречат да ползваме плодовете на това производство, да се забавляваме. В нашето развито капиталистическо общество децата са тежест. Тази година едното ми дете завърши детска градина. На прощалното тържество пяха една песничка ... за „учителката“, която се „жертвала“ за да „направи хора“ от децата. Никой не



забелязва антидетската атмосфера в обществото ни, както не забелязва въздуха който диша. Но децата ни страдат от нея и израстват в нещастни и осакатени хора с объркани ценности; нашите по-малко, „западните“ - повече.

Пита се, каква е ползата от цялото това научно и техническо развитие от последните няколко века? Днес „модерният“ човек работи не по-малко от преди, не оцелява и въобще не е сигурно колко е щастлив, ако и да живее до 80 години! Ако някога човекът е бил роб на природата, то днес е роб на производството и потреблението, на производството, което трябваше да го освободи от зависимостта от природата. Една зависимост бе сменена с друга, но ако първата е естествена, природна, то втората е изкуствена, създадена от нас самите и не е природен проблем, а наш собствен проблем. Проблем създаден от „модерния“ човек и унищожаваш „модерния“ човек и всички други, които поемат по неговия път.

Изгубени във времето

Малтусианският проблем

Редно е да се поразсъждава как бе изгубена целта. Защо науката техниката и индустриализацията тръгват от Западна Европа, от Британския остров, от Италия, Белгия, Холандия, от народи, които от векове са виждали „краят на земята“. Дали случайно малтусианската теория е развита именно там, на краен остров ограден от вода? Там, където са виждали границите, в които трябва да се поместят, така както на нас днес ни се сочат границите на планетата. Малтусианският проблем има две решения. При първото някой трябва да не оцелее. Трябва да умре или да не остави поколение. При второто всички се задоволяват с по-малко за да има за повече хора и да оцелеят повече хора.

Цялата история на Запада показва, че той избира и с придържа към първия вариант. При това изборът става много преди Малтус да създаде своята теория и Дарвин (1809-1882 г.) да стъпи на нея формулирайки борбата за оцеляване и естествения отбор. Малтус и

Дарвин формулират проблема и оправдават вече направения избор. На другия край на Европа, обаче правят другия избор, и дори интерпретират установените от Дарвин факти по друг начин.

Западният избор има основен недостатък, или нека го наречем „характеристика“ – поставя хората в конкурентна среда. Превръща ги във врагове един на друг. Почти два века преди Малтус и Дарвин, Хобс (1588-1679 г.) мотивира необходимостта от силна държава (правителство) именно с аргумента, че без нея „естественото състояние“ на обществото било „Bellum omnium contra omnes“ – война на всички срещу всички. Едва ли случайно това виждане за човешкото общество се появява точно в началото на Първата фаза на капитализма (1648-1780 година по Фурсов), когато се формират съвременната държава, индивида, науката, интереса и идеологията.

Но решението „някой трябва да не оцелее“ може да бъде проследено още назад, до варварските набези на Викингите по териториите на континентална Европа. Случайно или не англичаните са точно смесица от местното островно население и придошлите скандинавски варвари. Техните наследници векове по-късно с варварски набези ще колонизират почти целия свят, ще изтребят до крак населението на Северна Америка и ще грабят отвсякъде жизнения ресурс на други народи.

Естествено, дарвинизма и малтусианството ще ни кажат „ресурса е ограничен, оцелява силния и приспособения“. Това не е въпрос на избор, а природен закон. Точка. И тук идват ония мразени из дъно източни народи, които не просто са направили другия избор, ами и оцеляват, побеждават викингите, побеждават кръстоносците, побеждават турците, остават неколонизирани. Ужас! Живеят по друг начин! Азиатски варвари! Да, става дума за Русия, за славяните, за българите. Да, и за нас българите, защото когато хан Аспарух довежда българите тук на Балканския полуостров, те не избиват местното население, не го ограбват, а се съюзават и делят каквото природата им е дала. Кирилицата, старобългарския език са разпространени от

тук до Владивосток, но не на върха на мечовете, както английският, а с мир.

Конфликта между запада и изтока се разраства с развитието на капитализма. Дарвинизма подправен с генетиката води до социален дарвинизъм, до расизма, нацизма, евгениката. В началото на ХХ век в много европейски страни и някои североамерикански щати се приемат закони за стерилизация на „генетично низши“. В скандинавските страни дори се извършва такава стерилизация. Германския нацизъм е естественият резултат на вековната практика на северните западноевропейски народи формулирана като философия и „наука“ от Хобс, Малтус, Дарвин и т.н. Дарвин в интерес на истината е бил против пренасянето на неговите открития за видовете върху човешкото общество, тъй като са предполагали аморалност. Но духът е вече изпуснат от бутилката. Дори икономическия либерализъм се позовава на теорията на Дарвин. Парадоксално е, че силната капиталистическа държава не само не води до мир и ред, както е предполагал Хобс, а води именно до война на всички срещу всички. Приклучени от загубата на Първата световна война германците съживяват своя „поход на изток“ („Drang nach Osten“) в търсене на „място за живеене“ („Lebensraum“). В газовите камери на нацизма Западът вижда чудовището, което е създал или представлява, и решава да го прикрие зад „ценности“.

Но на изток нещата се развиват по друг начин. Там казват, „на Запад може да е било така, но у нас не е било така“ и след дълга гражданска война установяват колективистична икономическа система, нов тип държава и държавно управление. Руснаците отново избират да поделят ресурса и да оцеляват заедно, при това заедно с други народи в многонационалния СССР, а в международен аспект се обявяват за интернационализъм и против западната колониална система. Нещо повече, те се развиват икономически, побеждават във Втората световна война, превръщат се във равностоен военен и икономически противник на Запада при това в рамките на някакви 50 години, разделени от разрушителна война. Народ, който не живее по правилата на природата открити от Дарвин

и последователи, систематично оцелява и побеждава народите живеещи по правилата на природата. Срив на мирогледа? Не, не, страх! Страх! Страх и вечна война. Джихад.

Защо? Означават ли успехите на СССР крах на малтусианско-дарвинистката социална теория? Съвсем не! Нека направим една фриволна аналогия - поведението на западните народи е като на хищни животни, а на източните – като на тревопасни стадни животни. Те са във вечно противоборство, но и вечно съвместно съществуване. Едните са храна на другите. Само че социал-дарвинистките теории имат фундаментална грешка – хищните и тревопасните са различни биологични видове, а западните и останалите народи са един и същ биологичен вид! Животни от един и същ вид може да се бият, но за разлика от човека, се убиват изключително рядко. Освен това, вътревидовото поведение на животните е толкова разнообразно, колкото са видовете животни, и не може да служи за никакво доказателство за „естествени“ или „природни“ закони, които могат да бъдат пренесени върху поведението на човека. Човекът трябва сам да решава! Мое лично убеждение е, че Дарвин прави проекция на поведението на англосаксонца върху животинския свят, а в последствие рефлексивно теорията му оправдава същото това поведение, което самия англосаксонец чувства като неправилно, изпитва вина и естествено търси оневиняване. Чувството за вина може да бъде проследено още назад във времето до Реформацията, която довежда до протестанството и в частност до Калвинизма, пиетизма, пуританството, методизма и ред протестантски секти. Макар и в християнството човек да се счита изначално грешен, калвинизма довежда тази теза до крайност, като твърди, че човека въобще не заслужава божието спасение и ще бъдат спасени само избраници на самия Бог. Коренът на последвалите расистки, нацистки и елитаристки теории е виден още тук. Хобс изхожда от същото виждане за човека като зло, егоистично и алчно същество и именно затова предполага, че без правителство всички ще се бият с всички. От теологична гледна точка протестанството разбира се греша. Ако ще

бъдат спасявани само хора по Божия избор, то Христос щеше да се яви само на тях, а не да проповядва масово на всички. Протестантството е антихристиянско и последиците от рода на расизма, нацизма и евгениката са някак естествени. Разбира се тук отново стои въпросът за първопричината и имайки предвид казаното по-горе, то религията е преправена за да съответства на възжеланията на народите или на съществена част от тях, а не обратното.

Православието никога не е достигало крайности, нито като тези на католицизма – властолюбие, изтезания, горене на клада, продаване на индулгенции, нито като тези на протестантството отказващо спасение на хората. Руснаците не само остават непобедни, те постъпват по друг начин, предлагат друг начин на живот. Това засилва вината на западните народи и съответно реакцията им срещу Русия нараства. Западният псевдо-научен мироглед представлява капан за самите тях. Ако теориите на Хобс, Малтус Дарвин и т.н. са верни, то настоящото положение е природно обусловено и непроменимо. Те западниците и особено англосаксонците са си такива, с манталитет на хищници, непроменими и съответно изначално виновни. Те могат само да продължават по същия начин с надеждата, че ще оцелеят, дори ако за това е необходимо да избият всички останали. Разбира се, има и друг вариант. Всяка идеология се прикрива като наука. Ярък и типичен пример е икономикса. Но всеобщия западен мироглед, макар и формиран на базата на научни истини е по-близък до идеология, а не до наука. Той прикрива именно изборът, който западните главно крайморски народи са направили гледайки постоянно краят на сушата. А ако всичко е резултат от избор, то може да се промени в резултат от друг по-добър избор.

Дали? Не случайно по-горе споменах страха. Общество, в което доминира идеята за лошия, егоистичен и алчен човек, когото само правителството възпира за да не се сбият всички със всички, в което хората са в конкуренция за оцеляване, не може да мине без страх. Страхът е движещата сила на западния човек, основополагащия мотив,

дъното на същината. Страхът от ближния като конкурент, като човек, който ще ти отнеме жизнения ресурс, ще те остави да умреш, ще те убие, ако трябва. Затова на западния човек непрекъснато му е необходим враг. Западните хора се страхуват един от друг и се обединяват единствено при наличието на по-голям страх от външен източник. Страхът от ближния води до затвореност и нежелание вътрешния духовен мир да бъде разкрит, което е определение за отчужденост. Емоционалността се подменя от привидна хладнина, рационалност и разсъдливост. Личната сигурност, т.е. преодоляването на страха, се извършва чрез ред и законност (силно правителство), тъй като на индивида не може да се разчита.

Още повече, общество, в което доминира вярата, че някой трябва умре за да предостави жизнен ресурс за друг, се нуждае от критерий за разпределение на ресурса, т.е. нуждае се от меритокрация. Естествено такава се явява социалния статус, който практически се определя от материалния статус. Така се получава затворен кръг, за да получиш повече жизнен ресурс трябва да имаш повече жизнен ресурс (Колкото повече толкова повече!). Всички претенции за рационалност или научност са обикновен фалш. В основен се превръща страхът от загуба на социален статус, което е синоним на обедняване. Естествено най-бедните слоеве на населението съществуват в перманентно отчаяние и склонност към престъпления. А престъпността е неосъзнат бунт срещу съществуващия ред. Трудът, също е резултат от страх. Той не е осъзната обществена необходимост и не може да бъде, тъй като човек за човека е конкурент. Не може един по своя воля да работи за друг или за обществото. Той работи само от страх, страх да не бъде лишен от средства за живот, страх да не изпадне надолу по социалната стълбица. Той работи само „за себе си.“

Протестантската етика и духът на капитализма

Изложените до тук разсъждения обаче не дават връзка с икономическото развитие и последвалата ниска раждаемост на териториите на развитите страни. Моментът

на подмяната на средството и целта липсва. Естествено е, да търсим този момент в зарите на капитализма, някъде около XVI-XVII век и е естествено той да бъде свързан с технологичното развитие. Макар и подтикната от развитието на техниката, подмяната на целта, превръщането на производството и техническото развитие от средство в цел е въпрос на избор, на промяна на ценностната система. Във времето, когато се случва тази промяна, а и само до преди малко повече от век, ценностната система на обществата е изказвана на езика на религията. Днес религията привидно е загубила силата си, повечето хора и на запад и на изток се обявяват за атеисти. Но това е само защото не познават постановките на религията. Попаднали в определени конкретни ситуации се оказва, че те мислят и действат като католици, протестанти или православни, без самите те да го осъзнават. Това е така, защото религията през вековете е съхранявала, до голяма степен консервативно, етичния код на обществата, позволяващ на хората съвместно да живеят в мир и съгласие. Различните религии се получават от различните морално-етични норми, които различните групи хора следват. Макар и формуирани на езика на вярата, религиозните разпри и войни се водят за това как да се живее, а не как да се славославя Бог. Днес религиозният език е изоставен, но етичен код продължава да съществува, тъй като без него (а не без силната държава) ще се получи война на всички срещу всички. Разбира се през вековете етичния код на народите се изменя, макар и много по-бавно отколкото бихме предполагали. Типичен пример е Реформацията. Тя трае от 1517 до 1648 година и обхваща две продължителни религиозни войни Тридесетгодишната и Осемдесетгодишната. Резултатът е ново християнско вероизповедание – протестантството. Зад протестантството стои една нова етика, която Макс Вебер през 1909 година ще постави в основата на капиталистическия дух. Самото протестантство не е хомогенно. В него съществуват доста разцветки, но ключовите за развитието на капитализма, според Вебер са калвинизма, пуританството, пиетизма и методизма.

Тезата за връзката на протестантската етика и икономическото развитие е разбираана буквално, включително от самия Вебер и е естествено в този и вид е отречена от съвременната наука. Съществува обаче и друга интерпретация – протестантството внася онова изменение в етичния код на католиците, което позволява развитието на капитализма в Европа от XVII век насам. В друго време и на друго място, например в Азия през XX век възниква друго изменение на местния етичен код, което позволява развитието на капитализма в Азия без по ни най-малък начин да отрича значението на протестантството за европейския капитализъм. Тук ще поработя в рамките на това предположение, без да се занимавам с Азия, за която познанията ми са оскъдни.

Цялата постановка в книгата на Вебер „Протестантската етика и духът на капитализма“ е погрешна поради факта, че той не успява да дефинира икономическата печалба. За него всеки доход е печалба. Това му позволява да скрие класовите различия и интереси и да представя протестантството и капитализма в изцяло положителна светлина. Историческият разказ в книгата му обаче ни дава сведения, от които можем да направим извода, че подмяната на целта със средството се извършва именно от протестантството и по специално от калвинизма и неговите по-късни варианти.

Мизантропията, виждането за негативната природа на човека, представено от Хобс има свое изражение в отказът на божие спасение. Човекът по силата на своето грехопадение е дълбоко покварен и недостоен за спасение. Всички ще идат в ада. Спасение ще получат единици, които Бог сам избира по свои неразбираеми за нас критерии. Добрите дела не можели да променят Божията воля, но заедно с вярата в бога били признак за избраност. Правилното поведение, свидетелстващо за избраност включва аскетизъм и професионализъм в занаята. Професионализмът се разглежда като божие предопределение и да се трудиш усърдно и неуморно означава да спазваш божията повеля. Печалбата е от Бога дадена и било обидно към Бога, ако не я вземеш!

Рационализмът е ключов елемент в протестантския аскетизъм. В зависимост от конфесията, всякакви емоции, съзercания, удоволствия и чувства трябва или да бъдат елиминирани (калвинизъм) или рационално контролирани (методизъм). Проявата на рационализъм при практикуване на светската професия също е висше благо, което дава тласък на технологичното развитие. Тези качества на протестантската вяра водели до нова трудова етика, която дала тласък на капитализма и, както Вебер смята, представлява „капиталистическия дух“ – предприемачество, рационализаторство, трудолюбие, пестеливост.

От една страна Вебер вероятно е прав, пак повтарям, при условие, че разсъжденията му са валидни за Западна Европа в периода на Реформацията, но умишлено или не той изцяло пропуска класовото разделение на капиталистическото общество и това изглежда правилно и вярно именно за периода на неговите разглеждания, когато капитализма е все още в зарите си и класовото разделение едва се вижда на хоризонта, макар че по времето когато е писал, то вече е било не само ясно очертано, но и добре описано от Маркс. Ако искаме да проследим развитието във времето, включително до наши дни няма как да прескочим класовото разделение, тъй като за наемния работник и предприемача „капиталистическия дух“ не е едно и също нещо. Наемният работник може единствено да полага усърдие в труда, да учи по-сложни операции, да си получава заплатата и да пести. Предприемачът е друго нещо, там професионалното усъвършенстване означава, растеж, печалби инвестиции, още по-голям растеж и още повече печалби. Растежът естествено е за сметка на конкуренцията, която остава без препитание. Затова и съпротивлението срещу „модерните“ предприемачи от страна на „традиционното“ общество е голямо.

Така при калвинизма се получава, че колкото си по-богат, толкова си по-благочестив и толкова по-вероятно е да си избран от Бога за спасение и вечен живот. Материалното благосъстояние, натрупаното излишество върху индивидуалното потребление, се

превръщат в „доказателство“ за богоизбраност. Бог е погоден с мамона* (парите). Такова развитие на религията, точно в този исторически период, е повече от естествено. Феодалният ред е от Бога даден, богатството на царя, краля, феодала е от Бога и не се оспорва морално. Но развитието на средствата за производство и производствените отношения вече позволяват забогатяване на други хора, на хора от масите. Забогатяване, което е грешно, религиозно нерегламентирано, а религията по това време е единствения обществен мироглед и морален кодекс.

Върху Вебер и протестантската етика си заслужава да се напише отделен текст, но някои елементи следва да бъдат споменати тук поради съпадението с вече написаното от съвсем друга гледна точка. Етиката на пуританството препоръчва недоверие към хората, включително към роднините. Спасението следва да бъде поставено дори над семейството, а доколкото спасението е във вярата, самоконтрола и работата, то те застават пред децата. Отчуждението и студенината намират морално оправдание. Трудът при калвинизма имал за цел да отклони човека от страха, че може да не бъде спасен. При пуританите „работата е предписаната от Бога самоцел на живота изобщо“. Такова разбиране за труда е ново. Тома Аквински (1225-1274), например третира работата като „необходима за запазване на живота на отделния индивид и на цялото“.

В много от конфесиите в протестантството има силен елемент на превъзходство спрямо другите християни и спрямо „отхвърлените от Бога“, т.е. бедните. Бедността се превръща в порок. Ако се беден, значи не работиш, ако не работиш, значи си презрян от Бога и не заслужаваш и човешката милост. Днешната „бизнес етика“ прозира в тези правила, така че Вебер правилно се е ориентирал. Проблемът е, че ако правилата и практиките на калвинизма, пиетизма и методизма се оценят от психологическа гледна точка, то те ще се окажат доста близо до лудостта на травмиран човек. А някои протестантски секти наистина водят до лудост. Това вече е препратка към днешното неоцеляване на „модерния“ човек.

Подменена цел и отхвърляне на морала

Отговорът на основния въпрос, кога техниката от средство се превръща в цел, вече се оформя. Началото е поставено по времето на Реформацията, когато някои протестантски конфесии свързват богатството и труда с божията благословия за вечен живот. Тук рационализма и техниката все още са средство за доказване на богоизбраност, но християнството вече е опорочено и в следствие бива напълно отхвърлено в полза на атеизма. С възприемането на атеизма, духовната цел – увеличаване на вероятността за богоизбраност, колкото и да е фалшива, вече е изчезнала и техниката, хладният рационализъм, пресметливостта и печалбата се превръщат в цел сами по себе си. Науката, техниката, нововъведенията (иновациите), растежът на корпорацията, завладяването на пазара, растежът на БНП и после БВП стават основна цел, която и днес непрекъснато ни се повтаря, за която трябва да живеем, за която трябва да работим. Поставен като цел, трудът създава повече блага от необходимите и естествено подтиква обществото към консумеризъм и потребителство, които да оправдаят този труд. Но консумеризмът и потребителството са точно обратното на аскетизма. Приложена към цялото общество протестантското учение е вътрешно противоречиво. Противоречието може да се отстрани само при разделяне на обществото на класи – богоизбрани и грешни.

Погрешно е да се смята, че тази подмяна на целта е предизвикана от протестантството. Не, протестантството е следствие от желанието тази подмяна да бъде извършена. Причината е във вековната практика западните народи да се справят с оскъдицата на ресурси чрез грабеж, чрез отхвърляне на част от хората, като такива, които не трябва да оцелеят за да освободят ресурс за оцеляващите. В западната (и не само) етика никога не е имало проблем да нападнеш и ограбиш чужд народ, било то индийци, китайци индианци, германци или когото и да било. В края на краищата естественото състояние на западния човек е война на всички срещу всички** за

„ограничения“ ресурс, но много по-често и за по-лесно придобиване на ресурс. Моралното допускане на всеки да забогатее чрез предприемачество и печалба отваря войната на всеки срещу всеки вече в рамките на един народ, на една група, по рано живяла като традиционно колективистично общество. Конкуренцията между племена, царства, княжества и народи се превръща в индивидуална конкуренция, на човек срещу човека. Човекът остава съвсем сам! Предприемачът също е сам и за да не бъде ограбен, са му нужни закони, твърди, спазвани закони за собствеността, за малцинствата ... и т.н. Законът придобива още по-голям приоритет в сравнение с „традиционните“ западни общества.

Оттук нататък всичко върви посредством негативен естествен отбор, както вече съм писал на друго място. След като е допуснато морално изключение нещата тръгват съвсем по дарвинистки правила: в икономическата конкуренция оцеляват не най-иновативните, а най-безскрупулните, или ако искате най-безскрупулните сред иновативните, все едно. За да оцелееш, трябва да правиш същото. Народите първи допуснали печалбата излизат напред в икономическото си развитие. То се отразява на въоръжаването и военната мощ, което принуждава и други страни и народи да постъпват по същия начин. Появява се натиск върху техния етичен код за признаване на богатството, печалбата, индивидуализма и конкуренцията. Всеки народ или цивилизация сам се справя (или не) с този проблем. Характерно е, обаче, че макар и допускайки печалбата и частната инициатива, повечето успели в индустриализацията народи разчитат на колективното, на държавата, особено в Азия, но и в Европа. Единствените, които успяват без да допуснат морално оправдание на личното богатството и печалбата, са руснаците, но само временно. И интересното е, че упадъкът на СССР започва след като моралния компромис през 60-те се промъква обратно при тях. Затова обичам да казвам, че на 10 ноември 1989 ние отменихме не социализма, а морала. Оттук и всички последствия. Корупцията също е ефект от моралното допускане за забогатяване в едно

традиционно общество, основано не на закон, а на морал.

Но освен принудата във военен аспект индустриализацията има и силен компонент на съблазън. Ние ще позволим печалбата, а „те“, ще ни произведат всевъзможни джаджи за „задоволяване на нашите потребности“. Позволяваме частна собственост с надеждата, че това ще ни донесе материален просперитет. Моралният компромис в името на материална или друга изгода също е аморален, но днес също като печалбата се счита за нормален. Ако пък пожелаем да видим още по-надълбоко, то ще видим и една друга подмяна, на духовното с материалното. Всички емоции, които определят качеството на живота и са свързани с Бога или с отношенията между хората, са подтиснати и контролирани. Тяхното място заема материалния просперитет, качеството на живота се съизмерва с притежанието. Ценностната система е изместена от човека към собствеността и потреблението. А всеки, който е имал деца и се е вглеждал в тях, знае, че материалното не значи нищо за тях поне докато не тръгнат а училище, докато не попаднат под влиянието на създадената от възрастните среда.

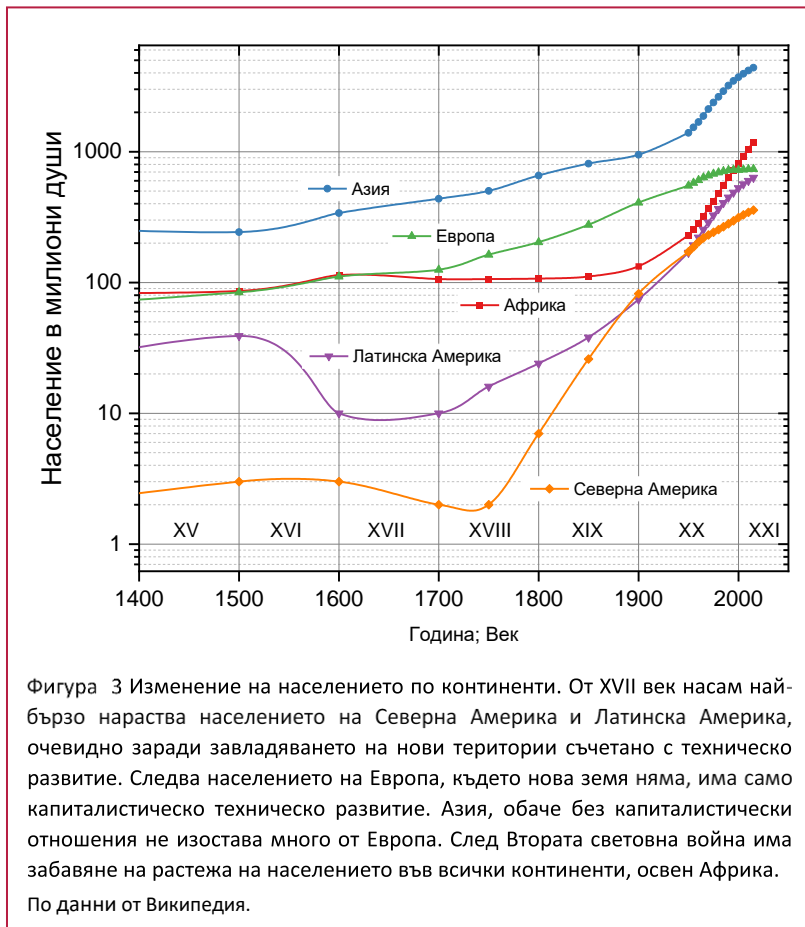
Излишно е да се казва, че един морален компромис води след себе си друг, втори трети ... Днес от протестантския аскетизъм няма и помен. Преобърнат е точно в обратното – диво консуматорство. Общество, в което оскъдността на ресурсите е постоянна тема на разсъждение, се е впуснало в интензивно и безсмислено похабяване на тези ресурси. Парадокс? Но не само аскетизма, а религията като цяло бе отхвърлена в полза на рационализма. Извърши се „сексуална революция“ – евфемизъм за разврат (тук пак се сещам за експеримента с мишките) разпадна се семейството, съдейки по броя на разводите, за да се стигне до признаването на хомосексуалната патология за нормална. Молитвата се замени с далеч по-агресивна реклама. Както казва Иван Спирдонов, „Западът замени десетте божи заповеди със седемте смъртни гряха“. Да се говори за морал и етика е някак си неприлично, комунистическо. Трябва да се говори за права и ценности. Такова развитие на нещата не е

неочаквано. Вебер цитира протестантски теолози, които формулират тази опасност преди тя да се осъществи.

Свързка история

Ако трябва историята на човечеството да се съкрати максимално, то тя обикновено се свежда до материалната линия на развитие. Човек развива техническите си умения, подобрява оръдията на труда, това му позволява да извлича повече жизнен ресурс от планетата и да се защити от неблагоприятни условия. С това се увеличава и числеността на хората. Динамиката на населението по континенти през вековете е в съгласие с такава историческа картина. Изключение е само днешното настояще в развитите страни, в които връзката между възможностите за извличане на жизнен ресурс и числеността на населението е прекъсната. Развитите страни са около 15% от населението на планетата, потребяват над половината от извличания природен ресурс, но систематично имат отрицателен прираст на населението (изключвайки миграцията).

Освен материалната линия на историческо развитие съществува и друга – духовната. В съвременната наука, обаче тя не присъства като такава, а е разделена на няколко компоненти. Основният се представя от историята на обществените формации – родовообщинен строй, робовладство, феодализъм, капитализъм (социализъм, комунизъм), които са опит за систематизиране на човешките отношения, за съжаление отново в тесен аспект – икономическия, което ни връща към материалната линия на развитие. Другите компоненти са културното развитие, развитието на философията и религията, които имат пряко отношение към „духовното“, но за да се изясни това отношение е необходима дефиниция на „духовното“. А такава няма и не се и търси, тъй като наличието на душа се отрича от научния рационализъм. Духовното се свързва единствено с религията или мистиката и се отрича като ирационално. Резултатът от такъв подход вече го споменах – счита се, че материалната задоволеност е необходимо и достатъчно условие за високо



живо същество е онази, която определя кое е добро за него и кое зло и в този смисъл е единствен абсолютен ориентир. Днешната наука е много далеч от способността да разбере действието на нервно-психическата система на човека, тъй като тя е съчетание от физически слой – нервната система, и нематериален, информационен слой – психиката, която съдържа и обработва информация по никому неизвестен начин, за да определи поведението на човека, включително емоциите, оценките и чувството за задоволеност и щастие и която задава смисъла на съществуването. Въпреки постиженията на психологията, този нематериален слой на нервно-психическата система е непознаваем, дори само

качество на живота. Колкото повече потребление, забавление и удоволствия толкова по-добър живот. За много хора без въобще да са учени или дори образовани, такова едно твърдение е очевидно погрешно. Задоволява се тялото, но не и душата. Западният човек в развитите страни не оцелява защото не задоволява духовните си потребности (които не се изчерпват и даже не представляват културни потребности, творчество, научни занимания или религиозни увлечения). Те са изключени подтиснати и контролирани от прекомерен и криворазбран рационализъм.

Онова, което липсва и което обединява духовната линия на историческо развитие е развитието на морала, който стои в основата на споменатите вече икономически отношения, култура, религия, философия и т.н. Ако трябва да дефинираме духовното по приемлив за „рационалния“ атеист начин, то то е продукт на взаимодействието на нервно-психическата система на отделния човек с околната среда. Нервната система на всяко

поради това, че включва въпроса за смисъла на съществуването, на който няма отговор в рамките на текущата човешка логика. Нещо повече, установяването на това дали този нематериален слой има връзка с нещо отвъд познатия ни материален свят, с нещо божествено, мистично или свръхестествено също е далеч от възможностите на днешната наука. Отделен е въпросът, че самата наука е част и продукт на същия този нематериален слой на нервно-психическата система, от което следва, че тук става дума не за обективно изследване, а за саморазкриване.

Следващата важна характеристика на нематериалния слой на човешката нервнопсихическа система е, че той съществува извън индивида независимо от това, че човека е негов физически носител. Той се предава от човек на човек, живее много по-дълго от отделния индивид и може да доминира над цяла епоха, над един или група народи и т.н. Това е тривиално и на интуитивно ниво известно на всички. Затова

можем да употребяване едновременно словосъчетания като „той/тя/то има свободен дух“ за един човек и „дух на капитализма“, „национален дух“, „дух на средновековието“ и т.н. Практически, това е самият „дух“ определящ себе си както като индивидуален, така и като колективен. За индивидуалния дух често се употребява и думата „душа“, която носи и определени нюанси религиозност и ежедневие, несъществени за настоящите разсъждения.

След като определихме какво е „дух“ нека опитаем поне „на пръсти“ да определим неговия произход и историческо развитие. Според научния подход появата на човешката душа би трябвало да бъде резултат от еволюцията на нервната система на човека. Доколкото нервната система на човека, макар и по-развита, е сходна с тази на висшите бозайници, то следва да се допусне, че и животните имат душа. Който е отглеждал или наблюдавал животни едва ли ще отхвърли с лекота едно такова допускане. Животните притежават индивидуалност също като хората. Следващият въпрос е по-труден. Как душата, която определихме като нематериален информационен слой на нервно-психическата система на индивида, се предава от човек на човек (респективно от животно на животно). Науката е разкрила два начина – по генетичен път и чрез взаимодействие на индивидите.

Гените се считат за физическия носител като минимум на информацията за физическия строеж на тялото. Факт е обаче, че децата на едни и същи родители (включително при животните) живеещи при еднакви условия (т.е. поставени под едно и също социално въздействие) оформят различни характери. Това предполага в гените да бъде записана и информация за „душата“ на човека. Моето лично мнение е, че такова предположение е научен примитивизъм по простата причина, че човешките гени не притежават необходимия информационен обем. В интернет, включително в специализираната научна литература могат да се открият оценки на информационното съдържание на индивидуалния човешки геном, които варират от 750 МВ до 2.4ТВ. Един кубичен милиметър е съставен от 10^9 кубчета с микронен размер.

Ако трябва позицията в пространството на всяко кубче да бъде описана с 8 битово число (което е крайно недостатъчно) то необходимата за това информация е 1ТВ. Човешкото тяло (на възрастен) има около 15×10^{12} клетки, за да се опише позицията на всяка от тях в пространството отново с 8 битово число (което е крайно недостатъчно) са необходими 15 ТВ без да отчитаме информацията за структурата и разположението на градивните елементи в самите клетки! А генетиката твърди, че освен структурата на човешкото тяло гените носят и информация за развитието му от раждането до смъртта. Оказва се че в гените едва ли е записана част от „душата“ на човека, тъй като в тях няма място да бъде записан дори само строежът и функционирането на тялото му. Извън научния подход, на гените може да се гледа не като на носител на информация, а като на ключове, които отварят врата към непознато „пространство“ откъдето идват огромни пакети (програмистите биха казали „библиотеки“) с информация, която модифицира материята и вгражда „душата“, за да се получи човек със собствено тяло и характер. Такова предположение поставя материалното, т.е. тялото като функция на нематериалното т.е. духа, което е в пълно противоречие със съвременната рационална наука. Неяснотата по този въпрос обаче не засяга особено настоящите разсъждения и тук ще възприемем твърденията на генетиката, че гените определят физическия строеж на тялото и част от поведението на индивида.

Вторият начин на предаване и съхраняване на един вече колективен дух е чрез взаимодействието на индивидите. В детска възраст това става чрез подражание и заучаване, но при възрастните хора взаимодействието придобива сложни и многообразни форми свързани с оцеляването, продължаването на рода, комфорта, естетиката и качеството на живота. Излишно е да се казва, че същността на взаимодействието е създаване и приемане на правила за съвместно съществуване и действие известни като морал или етика. Те предхождат с много и държавата и закона. Правила за поведение спазват дори висшите животни, като маймуни,

лъвове, котки ... т.е. имат собствена етика. Собствен морал са имали и първобитните хора далеч преди закона. Науката казва, че хората са си измислили боговете за да си обяснят нещата, които не са разбирали, например защо вали дъжд, защо расте трева, защо се раждат и умират хора, защо съществуват и т.н. Всичко това се приписвало на боговете, докато се явила науката и развенчала всички заблуди. Добре нека е така, в това има известен смисъл. Но къде тук е мястото на морала, на правилата за съвместен живот на все по-големи групи хора? Дори днес не разбираме необходимостта от морал, необходимостта да не правим някои неща, които никой не може да ни забрани, особено такива, които ни носят изгода. Естествено, през вековете хората също не са разбирали произхода на морала, същността му и правилата му. Затова са ги приписали на боговете като техни изисквания или въздействия. Още повече че човешките отношения и ситуации са толкова многообразни, че рецепта за всеки случай не съществува. Човек често само интуитивно се ориентира как да постъпи.

С хода на историята числеността на хората се е увеличавала и те са се събирали във все по-големи групи, които все по-често се срещат и си взаимодействат. Точно това налага преминаването от политеизъм към монотеизъм. Боговете в една политеистична религия често са в конфликт, не дават добър морален пример и стават повод за вътрешни конфликти. Поради това се налага монотеизма при който всички в групата вярват в един бог и споделят един и същ морален кодекс. Това правило е особено видно при сравнение на католицизма, протестантството, православие и исляма, но едва ли ще се промени, ако добавим и други религии. Под формата на библейски притчи религията, Боговете, църквата, храма са били пазителите и разпространителите на моралния код във времената, когато държава и закон не е имало. Така моралът не е нито безсмислица, нито сбирка от заблуди, а дълбоко изстрадана през вековете мъдрост получена от опит чрез борби, смърт, радост, проби и грешки, правилни и неправилни решения.

Разбира се моралът не е статичен сбор от правила за поведение. Макар и да има статично ядро, например Десетте божии заповеди на християнството, той се изменя постоянно под натиска на изменящите се условия на живот, включително предизвикани от пренаселеност и технологично развитие. Естествено измененията с времето могат да бъдат както положителни така и отрицателни. Целта на това есе е именно да докаже, че допускането на частно забогатяване чрез предприемачество, печалба и частна собственост в периода на Реформацията и повсеместно утвърдено след него е отрицателно изменение в моралния код на западноевропейца и в частност англосаксонца. Нещо повече, това изменение отваря автокаталитичен процес. Положителните ефекти от развитието на науката и техниката „убеждават“ всички в правилността на изменението в моралния кодекс, следствие на което са отхвърлени и серия други морални норми водещи до трудова експлоатация, пристрастеност към икономически растеж, задълбочаване на отчуждението, разпад на семейството, и отричане на духовността. Резултатът е облекчаван с консуматорство вътрешен душевен дискомфорт (контролиран и потискан по протестантските правила). По научному това състояние на западния човек вероятно може да се нарече психическо разстройство, а капитализма – пандемия на психическо отклонение. В крайна сметка, западния човек получи влошено качество на живота и му се налага да заплати с ниска раждаемост и много вероятно изчезване при това заедно с голяма част от научните и техническите му постижения. Бързото капиталистическо научно, техническо и икономическо развитие е изключение, ненормалост, тъй като не е в синхрон с увеличаване на населението, както през всички векове преди това. Образно казано, ако преди капитализма хората са „ядели за да живеят“ то при капитализма те „живеят за да ядат“.

Бидейки резултат от практиката на хората да живеят заедно, измененията в колективния дух и моралът като част от него се извършват

толкова по-бързо, колкото по-интензивно е общуването между хората независимо дали е желано или не. Оттук и усещането за забързване на събитията в днешно време спрямо предишните векове. Развитието на транспорта и особено на масовите комуникации направиха така, че изменения протичали векове, след Втората световна война вече се извършват с десетилетия. Упадъкът на западната култура, е ясно проследим през целия XX век, както в киното така и в музиката или литературата.

Нещо за ония, които копират

За копирането на закони

Законовите норми са подмножество на моралните норми. Доколкото морала е онази неписана и интуитивно приемана система от жизнени правила, която крепи и определя успехите и неуспехите на едно общество, то всяко записано като закон правило се спазва тогава и само тогава, докато влиза в множеството на моралните правила на даденото общество. Обществата, които се опитват да пренесат чуждо законодателство у дома, както правим ние, остават изненадани от липсата на резултат, тъй като от привнесените законови норми се изпълняват само онези, които попадат в сечението с множеството на местните морални норми. Така ефект или въобще няма или е непредсказуем и далеч от очаквания. Естествено, един и същ, например европейски, закон въведен в България, Япония, Танзания и Афганистан ще има корено различен ефект. Това важи за всичко, включително за демокрацията. Затова народите, или в по-широк мащаб, цивилизациите, следва сами да коват своето право, на базата на собствените си морално-етични норми, а не да копират от Запада и да се чудят защо не става.

Например прословутата правова държава и „върховенството на закона“, на Запад това са висши „ценности“, по простата причина, че моралния кодекс е осакатен и отделния индивид може да получи сигурност само от правова държава със стриктно прилагани

закони. Така подчинението на закона и осигуряването на реда влиза като правило в моралния кодекс за да запълни празнините. Страхът от наказание играе съществена роля.

Страни като България, Украйна, Русия и въобще православните, по западната класификация сме „традиционни общества“. Това означава, че за своята сигурност разчитаме не на закона, а на ближния. Това предопределя колективизма. Например, ако западният човек иска да си построи къща, то той трябва да събере пари и да покани строителна компания от напълно непознати хора. Законът гарантира, че къщата ще му бъде построена според както се е договорил. Разбира се и у нас вече се постъпва така, но и до сега можете да срещнете приятели, които са се събрали да отлеят някому плоча на къщата. А в не толкова далечното минало така колективно с роднинска и приятелска помощ сме си строили целите къщи. Оттук, всеки който се чувства застрашен или има амбицията да направи нещо се уповава не на закона, а на връзки, приятели, роднини и т.н.

Най-същественният проблем на незападните общества обаче е моралният натиск на западните. В какво се изразява този натиск? В оценката на нашите морални норми според западните, която винаги е негативна и върви с препоръка за възприемане на западните морални норми. В края на миналия век ние възприехме (отново) западния морален компромис относно частното забогатяване чрез предприемачество и печалба заедно със комплекс съпътстващи го псевдоетични норми, които са чужди на нашия морален кодекс. Резултатът естествено е дълбок и почти тотален срив, тъй като западния морален кодекс е/беше по-нисък от нашия. Така търсенето на връзки за да ти се свърши работа е шуробаджанашина (Южнокорейския капитализъм от края на корейската война до 90-те години на миналия век също е шуробаджанашки (crony capitalism), но там съчетанието на правилата за поведение позволява растеж дори с шуробаджанашина). Същото е с „конflikта на интереси“. Ако леля ми има фирма за дупки, а аз поръчвам дупки за държавата защо да не ги поръчам от леля ми, след като знам, че ще ги направи по

възможно най-добрия начин. Е, да ще кажете, ама тя най-вероятно няма да ги направи по най-добрия начин, ако въобще ги направи. Защо? Защото не ги прави за приятел или роднина, а за държавата. А кой е държавата? Най-големия враг на човека според нашето разбиране на възприетите западни етични норми.

Но най-разрушителният ефект върху българското общество има възприемането на конкуренцията като нормална, още по времето на социализма под формата на „съревнование“. За общество базирано на приятелство и колективност допускането на правилата „война на всички срещу всички“ и „война на всеки срещу всеки“ означава духовна смърт, а след нея и физическа.

Съветският социализъм – неразбрано минало

Съветският социализъм е особен случай на копиране с приспособяване. Още в края на XIX век Русия чувства натиск за технологично и индустриално развитие по две линии. Едната може дори да се нарече малтусианска – населението е дотолкова нараснало, че изостаналото селско стопанство трудно се справя с изхранването. Втората е едновременно военна и икономическа. Без индустриализация не може да се модернизира армията, а индустриализацията на Русия не върви. Тече пълзящо завладяване на икономиката от чужди банки и корпорации, които се интересуват само от добив и селскостопанска продукция.

Разбира се в руското общество тогава „ври и кипи“, като основния въпрос е да се копира ли Запада или не. Решението е да не се копира, да се върви по собствен некапиталистически път на развитие. Допускат се обаче няколко фатални грешки. Възприема се марксизма, който е западна продукция, почива на западните етични норми и западния капитализъм. Марксизма изхожда от позицията „война на всички срещу всички“ съобразно интересите на всяка обществена „класа“. Оттук произхожда и класовата борба и диктатурата на пролетариата, които са неприложими в Русия, както поради

преобладаващия колективизъм, така и поради липсата на капиталистическо класово разделение. Тук може само да се спекулира, дали жертвите по време на революцията и след нея щяха да са по-малко, ако не бе възприет марксизма. Със сигурност обаче без жертви едва ли е имало начин.

Вторият ефект на западното влияние върху съветския социализъм е атеизма. СССР възниква много след Реформацията, когато Западът вече е загърбил религията и разчита само на „наука“. Самият марксизъм се приема за „наука“, която естествено е скъсала с религията и морала и „изучава“ само класови интереси. Това от една страна не позволява на руснаците да видят сходството на социалистическата им система с православие, а от друга внася разрушителни за руснака западни етични норми. В частност, икономическият растеж незабелязано се превръща от средство в цел, точно както и при западния капитализъм. Да, между двете световни войни икономическото развитие като цел е оправдано, тъй като на Русия тежат споменатите по-горе проблеми по изхранване и завладяване от чужди народи. След възстановяването от Втората световна война обаче започват да се чувстват както ефектите от пренебрегването на децата по време на индустриализацията и възстановяването, така и загубата на цел, тъй като индустриалното развитие само по себе си в свободно общество не може да бъде цел. Западният работник е принуден да работи, поради страхът от загуба на социален статус, а недоволството от принудата компенсира с консуматорство. Социалистическият работник не е принуден да работи. У него няма страх, но няма и цел. Ръководството на СССР не разбира този проблем, а следва западната заблуда, че материалния просперитет е необходимо и достатъчно условие за качествен живот. Социалистическият човек работи не по-малко от западния, работи по същия начин, 8 часа дневно, пет дни в седмицата, и е зальгван с материален просперитет по същия начин, както и западния човек. Единствената разлика е, че той, социалистическият човек трябва да изработи своя просперитет без да е принуден да го прави и въпреки мрънкането, той не го

прави, тъй като духовните нужди са по-важни от материалните. Бидейки по западному общество на „науката“ СССР не разбира същината на проблема и започва да го „лекува“ със западни методи от типа на социалистическото съревнование. Това само задълбочава кризата, за да се стигне до краха от края на 80-те.

Така съветският социализъм също е полупродукт, върху източната (бих казал православна) етика, са наложени западна философия и западна цел, която вече е подменена – техническото развитие и икономиката от средство са превърнати в цел. Точно затова социалистическите страни следват същия демографски модел, като западните – плодовитостта пада под тази за възпроизводство на населението. Да, руснаците опитват да не копират от запада и да вървят по свой път, но не успяват. Те не копират западните икономически отношения, законодателство и държавно устройство, но под формата на „наука“ възприемат елементи на западния мироглед, което не им позволява правилно развитие във времето.

Има ли изход

Както и друг път съм казвал ситуацията без изход са малко. Основният проблем е считането на човека за лош, за конкурент, за такъв който ще ти отнеме, ще те нарани, ще те убие. Човекът не е лош, даже западният човек не е лош в същината си, но се е отклонил прекалено много в материалното. Лошият човек е нещастен, той страда и има нужда от помощ, независимо дали го съзнава. Илюзия е, че добро общество може да се изгради от лоши хора. Затова трябва да се стремим да бъдем добри. Доброто и лошото съществуват и не са относителни понятия. Между добро и лошо няма симетрия; лошото винаги опитва да се представи за добро, но доброто никога не се представя като зло. Това означава, че има отправна точка, всеки знае какво е добро и какво зло, включително онзи, който прави зло. Отправната точка е заложена в нас, хората, в нашата същност. Тя е този абсолютен ориентир, който по-горе примитивно присъдихме на нашата нервно-психическа

система. Така че не бива да се заблуждаваме – моралният релативизъм е именно опита на злото да се представи за добро или, ако не успее, въобще да премахне категориите „добро“ и „зло“.

Основното, което следва да се направи е да се отървем от западното схващане, че човекът е лош в същността си. Общество построено на вярването, че човекът е лош е коренно различно от общество построено на противоположното вярване – че човекът е добър. Така ако вярваш, че човекът до теб е добър, то не можеш с лека ръка да решиш, че той трябва да умре или да не оцелее, за да живееш ти. Обратно, ако вярваш, че човекът до теб е лош, то веднага гледаш да ограбиш пръв за да не те ограби той. Резултатът е схващането, че малтусианския проблем трябва да се реши чрез убиване или поставяне на част от хората в условия, при които не могат да оцелеят. Парадоксалното тук е първо, че такава тактика векове е прилагана от Запада спрямо целия свят в условия на изобилие, а не на оскъдност, и второ, че следвайки този път Западът достигна до задънена улица вещаеща собственото му изчезване. Изводите тук са два. Малтусианският проблем е използван за оправдание на колониалния и икономическия грабеж на западните народи. Дори днес той се използва, под формата на загриженост за околната среда, за да се налага екологичен протекционизъм (пример е търговията с въглеродни емисии).

Вторият извод е по-сериозен, следвайки догмата, че човекът е изначално лош, Западът систематично се отклони от ония морално-етични норми, които поддържат съществуването на човека и обществото. Точно заради това в западните страни се наблюдава висок материален статус, т.е. изобилие, едновременно с намаляване на населението. Тук е редно да отбележа, че спрямо страни като Нигерия, Афганистан, Судан и подобни, ние също имаме висок материален статус.

Западният план за бъдещето

Разбира се, Западът има други обяснения за ситуацията с раждаемостта, но те така или иначе се плъзгат по вече споменатите

плоскости – по-малко но „по-качествени“ хора, като под последното се разбира годни да служат (или робуват) на технологичния прогрес, т.е. Западът не вижда своя основен проблем. Представите за бъдещето са отново сегрегационни, „годните ще оцелеят“, а на останалите се предлага бавна смърт – живот на „безусловен базов доход“, т.е. пълна зависимост от „годните“. При това националните различия не се вземат предвид, а намаляването на населението е добре дошло. Такъв план едва ли ще успее, но самите намерения вече са опасност за човечеството като цяло. Далеч по-добре би било за самия западен човек да признае, че няколко столетия е водил човечеството по грешен път и да се огледа за алтернативи на това, което е сътворил. Обществото, построено на вярата, че човек е лош стигна до задънена улица, до собственото си унищожение.

Според изложеното до тук е повече от ясно, какво следва да се направи. Трябва да се възстанови, или ако искате – измени, моралния код на обществото, така че заплахата от изчезване да бъде премахната, като при това се съхранят поне основната и необходима част от постигнатото технологично развитие. Техническият прогрес трябва да се върне на мястото си на средство, а като цел трябва да бъде възстановено добруването на човека. Да, това означава реорганизация и поне временен отказ от икономически растеж, но те така или иначе вече ни се предлагат (концепцията за degrowth изразена например от Клаус Шваб).

Разбира се, всяка цивилизация следва сама да реши този въпрос съгласно своето минало и своите етични правила. Специално за нас нашия морален код е съхранен от Православното християнство. Историята на отделянето на Католическата църква от Православната и в последствие на протестантството от католицизма представлява една върволица от морално-етични компромиси, довели Запада и света до сегашното му състояние. За да се убедите в това е достатъчно да се запознаете с основните различия на трите вероизповедания, например в малката книжка на Никола Шивачев (митрополит Антим Ловчански) „Истините на

православната вяра“ (София, 1918). Паралелът между нарушенията, или както пише Антим „новостите“ в религията и поведението на народите, които са ги възприели е почти очевиден. Точно този паралел установява самия Вебер, между протестантската етика и капитализма.

Задачата, която се оформя е извличането, формулирането на светско ниво и възприемането на моралните норми заложили в православията. За нас православните християни това би било най-лесно, тъй като, както вече писах, това е нашия вековен морален код, който все още носим в себе си. За нас е достатъчно да разберем и изолираме чуждите, протестантски и католически норми, които се наместват у нас под формата на „рационалност“ и дори „наука“. Поевропейчването е аналог на потурчването в миналото, с тази разлика, че се налага с лъжа и съблазън, вместо с ятаган. Поевропейчването е аналог на развращането, добре схванато и подиграно от Добри Войников в „Криворазбраната цивилизация“. Различията между нас и западните не трябва да бъдат заличавани, напротив, трябва да бъдат подчертавани. Ние трябва да градим върху здравето свое, а не върху болното чуждо.

Нещо повече, ние руснаците украинците и всички бивши социалистически страни имаме собствен опит в изграждането на алтернативна обществена и икономическа система, която е в съгласие с православията. Това, че тя влезе в разрыв с Православната църква е трагично обстоятелство, силно подпомогнато отново от западното влияние под формата на марксизма. Както вече стана дума, марксизма не е изключение, той също е подвластен на схващането за „война на всички срещу всички“, откъдето идва идеята за революция и диктатура, вместо разискване и съгласие. Съвсем по западному марксизма претендира да е наука и като такъв отрича църквата, въпреки че основанията за едно социалистическо и дори комунистическо общество могат да бъдат намерени именно в православията. Днес обаче, над 30 години след като окончателно се отказахме от нашия начин на устройване на обществото би трябвало да

сме поумнели и да можем да избегнем грешките от миналото. Опитът може да бъде употребен и да осмисли жертвите, които нашите бащи и дядовци са направили с мисълта за един по-добър свят.

Капитализмът е несъвместим с християнството, но по-важно е дали е съвместим с живота. Капитализмът противоречи на основите на етиката, която човечеството е изстрадало от появата на първия човек. Идеята за безусловен базов доход не е случайна. Капитализмът е несъвместим с автоматизацията на производството (чието масово разпространение някои наричат „шеста технологична вълна“). Работниците все повече биват замествани от роботи и автомати, но оставайки без работа и заплата, те престават да бъдат и консуматори, което обезсмисля самото автоматизирано производство. Решението? Безусловен базов доход. Естествено, базовия доход няма да е голям и ще позволява „вегетиране“ на семейства без деца или с по едно дете или на самотни хора без семейство. Сега си припомнете отношението в протестантската етика към тези, които не работят, за да си представите, какво ги очаква.

Целта на този план е редуциране на населението отново по (еко-)малтусиански подбуди – някой трябва да не оцелее за да има за тези, които ще останат. Изчерпващия се ресурс е самата планета, която ние хората сме замърсили недопустимо с нашата икономическа дейност. Отново се предлага разделение на „висши“, такива които ще се „впишат“ в шестата технологична вълна и „низши“ – които ще останат на базов доход. Аналогията с „избраните“ и „отхвърлените“ от Бога в протестантството е очевидна, само че ролята на Бог се играе от определени хора. Съвсем отделни са въпросите дали сме достигнали границата на ресурсите на планетата, дали климатичните изменения, които реално наблюдаваме през последните десетилетия, наистина са резултат от човешката дейност и дали има друго решение на проблема, ако проблемът въобще съществува. Излишно е да очакваме научен отговор по тези въпроси – такива проекти не се финансират.

Освен това, този план за бъдещето е икономически и логически неиздържан. Намалването на населението ще направи излишни голяма част от предприятията и те ще бъдат затворени. Това означава, че част от „вписалите се“ в шестата технологична вълна, ще бъдат „отписани“, т.е. ще минат на базов доход и ще „отмират“. Но тогава тяхното потребление ще намалее и ще предизвика ново затваряне на фабрики и ново „отписване“ на „вписани“ и т.н. до пълно унищожение. Отделен проблем е произхода на базовия доход. Въпреки че се говори за край на капитализма и преминаване от „капитализъм на собственици“ (shareholder capitalism) към капитализъм на заинтересованите (stakeholder capitalism) целта е запазване на печалбата и високите доходи на малцинството от 1% или 0.1% от населението. Планът представлява пореден стадий на концентрация на капитала (по Маркс) при който се минава към прикрит монопол на малко на брой свръхголеми „социално отговорни“ (по Шваб) компании.

Алтернативен план за бъдещето

Изхождайки от противоположното решение на малтусианския проблем – редуциране потреблението на всички за да има за повече хора, може да се предложи коренно различен и етично далеч по-приемлив план за бъдещето, за какъвто вече съм писал. Вместо да се редуцира броя на работниците, независимо дали поради автоматизация или свиване на икономическия растеж, да се редуцира работното време.

В бъдещото здраво общество икономическата печалба няма място, а с нея отпада и необходимостта от частна собственост върху средствата за производство. Премахването на печалбата и частната собственост решават 90% от проблемите на обществото на техническо ниво. Да се създаде икономическа система без печалба е по-лесно, отколкото изглежда. Премахването на печалбата би позволило солидно опростяване на отношенията на собственост.

Основното изменение обаче не е политическото или икономическото!

Основното необходимо изменение е морално-етично и философско-мировозренческо. Това е отношението към човека и живота. Нужен е нов мироглед, различен и от капиталистическия и от социалистическия, но много по-близък до втория. Пак ще се повторя, общество построено на вярването, че човекът е лош е коренно различно от общество построено на противоположното вярване – че човекът е добър. Последствията са навсякъде. Човек, който вярва в добротата на хората няма нужда да заключва къщата си, не се страхува да покани чужденец, не се страхува от беда, защото винаги някой ще му помогне, както той е винаги готов да помогне. В такова общество човек е винаги готов да даде. Службата на общото носи удовлетворение и чувство за пълноценен живот.

Дори самата демокрация е различна. В обществото на „лошите“ демокрацията е битка за интереси, „война на всички срещу всички“. Това днес се вижда както в нашия парламент, така и на изборите в САЩ. Това е западният модел. В западната демокрация има победител и победен има частен и групов интерес, който стои над общия, понеже всяка група счита себе си за по-важна и следователно с по-голямо право. Общият интерес тук е само параван, заклинание.

А в обществото на „добрите“ демокрацията е просто начин на колективно взимане на решение, тъй като тук частният и груповият интерес са подчинени на колективния, на оцеляването на обществото, народа, вида. Тук никой не се страхува, че ще бъде изтикан и лишен от средства за живот и оцеляване. Тук всеки се бори за всеки, а не за себе си. Всеки човек е ценен, защото е един от нас. Обществото е едно цяло и всеки е сигурен и за себе си и за децата си. Човек за човека тук е другар, а не конкурент. Това е, към което трябва да се стремим като общество, това води до удовлетвореност от живота, а не материалния просперитет. Значението на материалния просперитет трябва да бъде преосмислено.

Ще се запитате, постижимо ли е? Отговорът зависи от очакванията ви. Ако мислите, че следващото ни правителство ще го направи, то

отговорът е – не. Социално обществените процеси не се развиват толкова бързо, особено тези на изграждане, рушенето е далеч по-бързо. Но нашата днешна задача не е да завършим, а да започнем промяната, тъй като няма завършек без начало. Още дълго ще трябва да живеем с капитализъм, частна собственост, обществено вредни частни интереси и детински увлечения по нови продукти. Но ако не започнем днес, ново общество няма да има нито за децата нито за внуците ни. Онова което се иска от всеки от нас е колкото малко и лесно, толкова и много и трудно. Хора, вярвайте, че човекът е добър! Ако успеете да направите от тази вяра свое вътрешно, подсъзнателно убеждение, то животът ви силно ще се промени. Отношението ви към другите ще се промени, страховете ви ще изчезнат и щастието ще се появи на хоризонта. Вярвайте, че човекът е добър, дори когато се държи лошо!

А научният подход?

За пристрастените към „научния подход“ ще формулирам задачата и по друг начин. Както вече беше обяснено, морално-етичните норми, като неписани правила за поведение на индивида в обществото, са по-стари от религията държавата и закона. Тези норми търпят еволюция паралелно с еволюцията на обществото. В един момент, те стават част от религиите, отчасти поради неразбиране, отчасти поради необходимостта от един авторитет. В Европа Реформацията води до появата на науката, която отхвърля религиозните „заблуди“, но и съществена част от моралните норми. Това, с което не се справя реформацията, всъщност е правилното превеждане на вплетените в религията норми на светски език. Нещо повече, поради недопустимостта на частното обогатяване от тогавашните морални норми, се стига до цялостно „забравяне“ на определени елементи на морала. Като при това се налага мълчание по въпросите на етиката, сякаш такова нещо не съществува. Оттук, на запад се говори не за морал, а за ценности, а западният човек се е подчинил напълно на парите.

Оттук, онова, което следва да се направи е да се изучи развитието на морала с времето, да се изведе статичното ядро и да се потърси паралел между просперитета на едно общество и конкретния състав на изменчивата част на морала. Такъв род изследвания биха формирали една нова (ако вече няма такава) дисциплина – „Еволюция на морала“ или „История на морала“. Разбира се вместо назад във времето, биха могли да се правят и изследвания по територията на Земята.

Такива морално-етични изследвания несъмнено ще имат оценъчен характер, което поставя научността им под въпрос, но това важи за всички хуманитарни дисциплини. Например, от дефиницията за „просперитет“ на едно общество ще зависи селекцията от подходящи етични норми. Ако целта на обществото е материален просперитет, то днешната капиталистическа етика изглежда най-добрата. Има обаче един неизменен императив – оцеляването. Ако нещо не

оцелява, то нямат никакво значение нито неговия етичен код, нито материалния му просперитет. Така за селектирането и пропагандирането на правилен етичен код е необходимо да бъдат очертани преди всичко целите на едно общество – да бъде решен прастария въпрос защо съществуваме, какво искаме, от какво се нуждаем. Това са въпроси извън възможностите на научния подход. Въобще, науката не следва да се абсолютизира. Трябва да се търси мъдростта, а не научността.

Драгомир Тачев
Август 2021

*В Библията изрично е записано „Не можете да служите на Бога и на мамона!“ Лука 16:13

**И до днес. Например, основната теза на книгата на Самюел Хънтингтън „Сблъсъкът на цивилизациите“ е, че след разпада на СССР, осем земни цивилизации ще се „бият“ всяка срещу всяка. На практика обаче Западната цивилизация се „бие“ с всички, докато те помежду си почти не се спречкват, а там където това става обикновено има намеса на Западната цивилизация.